

Favqulodda vaziyatlarning oldini olish va bartaraf etish bo'yicha interfaol usullar.

Qo'chqarov Ilhomjon Abdubasirovich

Farg'ona davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqola favqulodda vaziyatlarning oldini olish va bartaraf etishning interaktiv usullarini o'rganadi. U turli xil yondashuvlarni, shu jumladan texnologik yutuqlarni, jamoatchilikni jalb qilishni va o'quv dasturlarini o'rganadi. Keng qamrovli tahlil orqali ushbu usullarning favqulodda vaziyatlarni yumshatish va umumiy xavfsizlikni oshirishda samaradorligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Favqulodda vaziyatlar, oldini olish, bartaraf etish, interfaol usullar, texnologik yutuqlar, jamoatchilikni jalb qilish, o'quv dasturlari.

Kirish:

Favqulodda vaziyatlar butun dunyo bo'ylab shaxslar, jamoalar va infratuzilma uchun katta xavf tug'diradi. Tabiiy ofatlardan tortib, inson tomonidan yaratilgan inqirozlarga qadar samarali oldini olish va yo'q qilish strategiyalariga ehtiyoj katta. An'anaviy yondashuvlar ko'pincha reaktiv choralarga qaratilgan; ammo, proaktiv va interaktiv usullarga tobora ko'proq e'tibor qaratilmoqda. Ushbu maqolada favqulodda vaziyatlarning oldini olish va bartaraf etishda, texnologik yangiliklar, jamoatchilikni jalb qilish va ta'lim tashabbuslarini hisobga olgan holda interaktiv usullarning o'rni ko'rib chiqilgan.

Adabiyot Tahlili:

Oldingi tadqiqotlar favqulodda vaziyatlarni hal qilishning turli strategiyalarini o'rganib chiqdi va proaktiv chora-tadbirlarning muhimligini ta'kidladi. Erta ogohlantirish tizimlari va bashoratli tahlillar kabi texnologik yutuqlar xavflarni kamaytirish va ofatlar ta'sirini kamaytirish uchun muhim vosita sifatida paydo bo'ldi. Bundan tashqari, jamoatchilikni jalb qilish tabiiy ofatlarga tayyorgarlik va javob berishda, barqarorlikni ta'minlashda va mahalliy salohiyatni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Bundan tashqari, o'quv dasturlari shaxslarga favqulodda vaziyatlarga samarali javob berish uchun zarur ko'nikma va bilimlarni beradi, jamoalarga faol choralar ko'rish imkoniyatini beradi.

Usullari:

Favqulodda vaziyatlarning oldini olish va bartaraf etishning interaktiv usullari bir qator yondashuvlarni o'z ichiga oladi, jumladan:

Texnologik Yangiliklar:

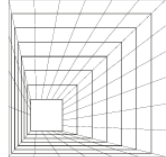
- Erta ogohlantirish tizimlari: potentsial tahdidlarni aniqlash va hokimiyat va jamoatchilikni ogohlantirish uchun sensorlar va ma'lumotlar tahlilidan foydalanish.

- Geografik axborot tizimlari (GIS): zaif hududlarni xaritalash va qarorlarni qabul qilish va resurslarni taqsimlash to'g'risida ma'lumot berish uchun xavflarni baholash modellarini ishlab chiqish.

- Masofadan zondlash texnologiyalari: atrof-muhit sharoitlarini kuzatish va o'rmon yong'inlari yoki suv toshqini kabi favqulodda vaziyatlarga olib kelishi mumkin bo'lgan o'zgarishlarni aniqlash.

Jamiatni Jalb Qilish:

- Jamoatchilikni xabardor qilish kampaniyalari: jamoalarni potentsial xavflar to'g'risida o'qitish va favqulodda vaziyatlar to'plamlari va evakuatsiya rejalari kabi tayyorgarlik choralarni rag'batlantirish.

- Jamiyatga asoslangan tashkilotlar: barqarorlikni mustahkamlash tashabbuslarini rivojlantirish va favqulodda vaziyatlarda muloqotni osonlashtirish uchun mahalliy guruhlar bilan hamkorlik qilish.

- Ishtirok etish yondashuvlari: favqulodda vaziyatlarni rejalashtirish va ularga javob berish bilan bog'liq qarorlarni qabul qilish jarayonida jamoa a'zolarini jalb qilish, ularning ehtiyojlari va tashvishlarini ta'minlash.

O'quv Dasturlari:

- Favqulodda vaziyatlarda javob berish bo'yicha trening: shaxslarga turli xil favqulodda stsenariylarga, shu jumladan birinchi yordam, qidiruv-qutqaruv va evakuatsiya protseduralariga samarali javob berish uchun ko'nikma va bilimlarni berish.

- Simulyatsiya mashqlari: favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish rejalarini sinab ko'rish va takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlash, hukumatning turli tarmoqlari va darajalaridagi manfaatdor tomonlarni jalb qilish uchun haqiqiy mashqlarni o'tkazish.

- Salohiyatni oshirish tashabbuslari: tashkilot va muassasalarning javob harakatlarini muvofiqlashtirish va boshqa manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik qilish imkoniyatlarini kuchaytirish, umumiy tayyorgarlik va barqarorlikni oshirish.

Natijalar:

Favqulodda vaziyatlarning oldini olish va bartaraf etishning interfaol usullari tayyorgarlik va javob berish qobiliyatini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Mana ba'zi samarali strategiyalar:

- Simulyatsiya mashqlari: turli favqulodda vaziyat stsenariylarining Real simulyatsiyalarini o'tkazish javob beruvchilarga boshqariladigan muhitda o'z rollari va protseduralarini mashq qilish imkonini beradi. Ushbu mashqlar stol usti muhokamalari, kompyuterga asoslangan simulyatsiyalar yoki bir nechta agentliklar ishtirokidagi to'liq ko'lamli mashqlarni o'z ichiga olishi mumkin.
- O'quv dasturlari: favqulodda vaziyatlarga javob beruvchilar va jamoat a'zolari uchun kompleks o'quv dasturlarini amalga oshirish ularni favqulodda vaziyatlarga samarali javob berish uchun zarur ko'nikma va bilimlar bilan ta'minlaydi. Trening birinchi yordam, evakuatsiya protseduralari, aloqa protokollari va xavfni aniqlash kabi mavzularni qamrab olishi kerak.

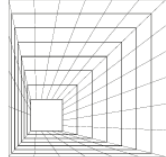
Favqulodda vaziyatlarga javob beruvchilar va jamoat a'zolari uchun kompleks o'quv dasturlarini amalga oshirish favqulodda vaziyatlarga samarali javob berish uchun juda muhimdir. Ushbu dasturlar ishtirokchilarni turli vaziyatlarni hal qilish uchun zarur bo'lgan ko'nikma va bilimlar bilan jihozlash uchun bir qator mavzularni qamrab olishi kerak. Bunday o'quv dasturlariga kiritilishi kerak bo'lgan ba'zi asosiy komponentlar:

Birinchi yordam bo'yicha trening: ishtirokchilar jarohat olganlarga zudlik bilan yordam ko'rsatish uchun birinchi yordamning asosiy usullarini o'rganishlari kerak. Bunga CPR, yarani parvarish qilish, shokni davolash va boshqa hayotni saqlab qolish protseduralari kiradi.

Evakuatsiya protseduralari: treningda odamlarni xavfli hududlardan xavfsiz evakuatsiya qilish protokollari bo'lishi kerak. Bunga evakuatsiya yo'llarini, nogironlarga yoki alohida ehtiyojlarga yordam berish tartib-qoidalarini va evakuatsiya paytida olomonni boshqarish strategiyasini tushunish kiradi.

Aloqa protokollari: favqulodda vaziyatlarda javob harakatlarini muvofiqlashtirish va muhim ma'lumotlarni tarqatish uchun samarali aloqa zarur. Ishtirokchilar radiolar, telefonlar va ommaviy manzil tizimlari kabi aloqa vositalaridan qanday foydalanishni, shuningdek, ma'lumotlarni aniq va samarali uzatishni o'rgatishlari kerak.

Xavfni aniqlash va kamaytirish: trening turli xil favqulodda vaziyat stsenariylarida potentsial xavflarni aniqlashga va xavflarni kamaytirish bo'yicha chora-tadbirlarni amalga

oshirishga qaratilishi kerak. Bunga turli xil favqulodda vaziyatlarning belgilarini tushunish (masalan, yong'inlar, kimyoviy to'kilishlar, tabiiy ofatlar) va ularning ta'sirini minimallashtirish uchun tegishli choralarni ko'rish kiradi.

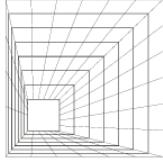
Jamoaviy ish va hamkorlik: ishtirokchilar favqulodda vaziyatlarda harakat qilish paytida jamoaning bir qismi sifatida samarali ishlashni o'rganishlari kerak. Bu rol va mas'uliyatni tushunishni, boshqa javob beruvchilar bilan muvofiqlashtirish va hamkorlikni mashq qilishni, o'zaro qo'llab-quvvatlash va hurmat madaniyatini tarbiyalashni o'z ichiga oladi.

Stsenariyga asoslangan trening: ishtirokchilarga favqulodda vaziyatlarga javob berishda amaliy tajriba berish uchun simulyatsiya qilingan stsenariylar o'quv dasturiga kiritilishi kerak. Ushbu simulyatsiyalar o'rganishni kuchaytirishga, takomillashtirish sohalarini aniqlashga va ishtirokchilarning hayotiy vaziyatlarni boshqarish qobiliyatiga ishonchni mustahkamlashga yordam beradi.

Uzluksiz ta'lim va malaka oshirish: Favqulodda vaziyatlarda javob berish ko'nikmalarini muntazam yangilab turish va mustahkamlash kerak. O'quv dasturlari davom etayotgan ta'lim va malaka oshirish kurslari uchun qoidalarni o'z ichiga olishi kerak, shunda ishtirokchilar o'z malakalarini va ilg'or tajribalarni yaxshi bilishlari kerak.

Ushbu tarkibiy qismlarni favqulodda vaziyatlarga javob beruvchilar va jamoat a'zolari uchun o'quv dasturlariga kiritish orqali tashkilotlar favqulodda vaziyatlarga samarali javob berish va hayot va mulkni himoya qilish uchun shaxslarni yaxshiroq tayyorlashlari mumkin.

- Jamoatchilikni xabardor qilish kampaniyalari: jamoatchilikni potentsial xavflar, favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlik va javob berish tartib-qoidalari haqida ma'lumot berish shaxslar va jamoalarga xavflarni kamaytirish uchun faol choralarni ko'rishga yordam beradi. Axborotni tarqatish uchun ijtimoiy tarmoqlar, davlat xizmatlari e'lonlari, seminarlar va jamoat tadbirlari kabi turli xil aloqa kanallaridan foydalaning.
- Jamiyatni jalb qilish: barqaror jamiyatni qurish uchun jamoat tashkilotlari, korxonalar, maktablar va aholi bilan hamkorlik va hamkorlikni rivojlantirish. Kollektiv tayyorgarlik va javob choralarni kuchaytirish uchun favqulodda vaziyatlarni rejalashtirish qo'mitalarida, mahallalarni tomosha qilish dasturlarida va ko'ngillilar guruhlarida ishtirok etishni rag'batlantirish.
- Texnologiya integratsiyasi: favqulodda vaziyatlarda vaziyatni anglash, aloqa va muvofiqlashtirishni yaxshilash uchun GIS (geografik axborot tizimlari), IoT (Internet of Things) va mobil ilovalar kabi ilg'or texnologiyalardan foydalaning. Ushbu vositalar Real vaqtda ma'lumotlarni taqdim etishi, resurslarni taqsimlashni osonlashtirishi va qaror qabul qilish jarayonlarini soddalashtirishi mumkin.
- Xavflarni baholash va kamaytirish strategiyalari: xavflarni muntazam baholash tashkilotlar va jamoalarga potentsial tahdid va zaifliklarni aniqlash imkonini beradi. Tarkibiy takomillashtirish, erdan foydalanishni rejalashtirish va atrof-muhitni muhofaza qilish kabi yumshatish strategiyasini amalga oshirish favqulodda vaziyatlar ehtimoli va og'irligini kamaytirishi mumkin.
- Uzluksizlikni rejalashtirish: favqulodda vaziyat paytida va undan keyin muhim xizmatlar va operatsiyalarni ta'minlash uchun uzluksizlik rejalarini ishlab chiqing. Muhim funktsiyalarni aniqlang, muqobil vositalar va ta'minot zanjirlarini yaratib va uzluksiz protseduralarni samarali bajarish uchun xodimlarni o'rgating.
- Multidisipliner hamkorlik: favqulodda vaziyatlarni boshqarish idoralari, tibbiyot xodimlari, huquqni muhofaza qilish organlari, o't o'chirish bo'limlari va boshqa tegishli manfaatdor tomonlar o'rtasida hamkorlik va muvofiqlashtirishni rivojlantirish. Birgalikda ishlaydigan aloqa tizimlari va integratsiyalashgan javob rejalarini yaratish favqulodda vaziyatlarni bartaraf etish harakatlarining samaradorligini oshiradi.

- Fikr-mulohaza va baholash: mashqlar, mashg'ulotlar va Real hodisalardan olingan saboqlar asosida favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlik va javob rejalarini doimiy ravishda baholang va yaxshilang. Ishtirokchilar, manfaatdor tomonlar va jamiyatdan takomillashtirish sohalarini aniqlash va tayyorlikdagi bo'shliqlarni bartaraf etish uchun fikr-mulohazalarni so'rang.

Ushbu interaktiv usullarni qo'llash orqali jamoalar favqulodda vaziyatlarning oldini olish, yumshatish va ularga samarali javob berish uchun o'zlarining chidamliligi va imkoniyatlarini oshirishi mumkin.

Muhokama:

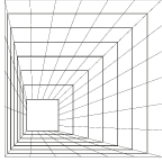
Interfaol usullar favqulodda vaziyatlarni yumshatishda samaradorligini namoyish etgan bo'lsa-da, ularni amalga oshirish va barqarorlikda muammolar saqlanib qolmoqda. Texnologik echimlar etarli infratuzilma va resurslarni talab qiladi, bu ba'zi sohalarda, xususan rivojlanayotgan mamlakatlarda etishmasligi mumkin. Jamiyatni jalb qilish harakatlari favqulodda vaziyatlarga nisbatan shaxslarning idroklari va xatti-harakatlariga ta'sir qiluvchi madaniy va ijtimoiy-iqtisodiy omillarni hal qilishi kerak. O'quv dasturlari turli xil aholiga xizmat ko'rsatadigan va adolatli ishtirok etishni ta'minlaydigan ochiq va inklyuziv bo'lishi kerak.

Xulosa va takliflar:

Interfaol usullar favqulodda vaziyatlarning oldini olish va bartaraf etishda hal qiluvchi rol o'ynaydi, tayyorgarlik va chidamlilikni oshirish uchun innovatsion yondashuvlarni taklif etadi. Ularning samaradorligini oshirish uchun siyosatchilar, amaliyotchilar va manfaatdor tomonlar resurslarni adolatli taqsimlash va marginallashtirish jamoalarni kiritish uchun hamkorlik qilishlari kerak. Bundan tashqari, eng yaxshi amaliyotlarni aniqlash va favqulodda vaziyatlarni boshqarishda yuzaga keladigan muammolarni hal qilish uchun doimiy tadqiqotlar va baholash zarur. Interaktiv usullarni qo'llash va ko'p tarmoqli hamkorlikni rivojlantirish orqali biz 21-asrning murakkab muammolarini hal qilish uchun yaxshiroq jihozlangan xavfsizroq va bardoshli jamoalarni qurishimiz mumkin.

Adabiyotlar.

1. E. Yiannakopoulou, N. Nikiteas, D. Perrea, and C. Tsigris, "Virtual reality simulators and training in laparoscopic surgery," *Int. J. Surg.*, vol. 13, pp. 60–64, 2015.
2. K.-J. Sommer, "Pilot training: What can surgeons learn from it?," *Arab J. Urol.*, vol. 12, no. 1, pp. 32–35, Mar. 2014.
3. G. Proulx and D. Ph, "Occupant behaviour and evacuation Occupant Behaviour and Evacuation," pp. 219–232, 2001.
4. M. Bensilum and D. Purser, "GridFlow: An object-oriented building evacuation model combining pre-movement and movement behaviours for performance-based design," *Fire Saf. Sci.*, pp. 941–953, 2003.
5. C. M. Zhao, S. M. Lo, S. P. Zhang, and M. Liu, "A post-fire survey on the pre-evacuation human behavior," *Fire Technol.*, vol. 45, no. 1, pp. 71–95, 2009.
6. A. Ren, C. Chen, and Y. Luo, "Simulation of Emergency Evacuation in Virtual Reality," *Tsinghua Sci. Technol.*, vol. 13, no. 5, pp. 674–680, Oct. 2008.
7. F. Rebelo, P. Noriega, E. Duarte, and M. Soares, "Using Virtual Reality to Assess User Experience," *Hum. Factors J. Hum. Factors Ergon. Soc.*, vol. 54, no. 6, pp. 964–982, Nov. 2012.

8. M. Kobes, J. Post, I. Helsloot, and B. De Vries, "Fire risk of high-rise buildings based on human behavior in fires," 2008.
9. M. T. Kinatader, E. D. Kuligowski, P. a Reneke, and R. D. Peacock, "Risk perception in fire evacuation behavior revisited: definitions, related concepts, and empirical evidence," *Fire Sci. Rev.*, vol. 4, no. 1, p. 1, Jan. 2015.